

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran/June 2029, c. 10, s. 1: 145-176

Âşık Veysel'in Kırık Hava Tarzındaki Türkülerinin Güftelerinde Bulunan Dinî Unsurlar

The Religious Elements Found in The Lyrics of Aşık Veysel's Folk Songs in the
Broken Air (Rhythmic) Style

Tacetdin Bıyık

Doçent Dr., İnönü Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.

Associate Professor, Inonu University,

Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts,

Malatya/Türkiye

tacetdin.biyik@inonu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2204-7814

DOI: 10.47424/tasavvur.1435301

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 11 Şubat / February 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15 Nisan / April 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Bıyık, Tacetdin. "Âşık Veysel'in Kırık Hava Tarzındaki Türkülerinin Güftelerinde Bulunan Dinî Unsurlar". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 10 / 1 (Haziran 2024): 145-176. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1435301>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | [mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr)

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan ezgiler diye tarif edilebilecek türkülerde, kişinin veya toplumun yaşadığı her tür olayı, hissedilebilen her çeşit duyguyu diğer bir ifade ile kişilerin ve/veya toplumun neşesini, üzüntüsünü, yaşantısını ve inançlarını kısacası hayatın bütün unsurlarını bulmak mümkündür. Türküler, toplumun din algısının, dinî yaşantısının, dinin teorik veya pratik olarak günlük hayatta karşılığının ne şekilde vücut bulduğunun tespit edilebileceği en önemli kaynaklardan birisidir. Bu çalışmayla, "din (İslâm)" konusunun Âşık Veysel türkülerindeki yansımalarının (din konusunun mevcudiyeti, nazarî ve amelî olarak ne şekilde yer aldığı) tespiti, bulunan materyallerin tasnifi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada esas konuya geçmeden önce Âşık Veysel ve türküleri/şiiirleri hakkında kısa ve öz bilgiler verildi. Çalışmanın esas kısmında ise Âşık Veysel'in beste/uyarlama ve güftesi kendisine ait olan toplam otuz yedi adet kırık hava tarzındaki usullü (ritimli) eserlerinin güftelerinde yer alan dinî unsurlar maddeler hâlinde incelendi. Bu çalışmada, ozanın kendisine ait olup şiir formunda, ezgisiz olarak seslendirdiği eserler ve uzun hava tarzında olup serbest ritimli olan eserler ile sözleri başka ozanlara ait olup Âşık Veysel tarafından seslendirilen eserler incelemeye tabi tutulmadı. Çalışma kapsamının bu şekilde sınırlandırılmasında, Veysel'in söz konusu türkülerinin daha yaygın, görünür ve dinlenir olmasının yanı sıra tüm eserlerinin tahlilinin makale hacmini aşması hususları etkili olmuştur. "Küpün içinde ne varsa dışına o sızar" sözünden hareketle beste ve güftesi Âşık Veysel'e ait kırık hava tarzındaki usullü türkülerin sözlerinde bulunan dinî unsurların incelenmesi neticesinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Genellikle nasihatçi bir üslupla söylendiği/yazıldığı görülen türkülerde; Allah, peygamberler, kutsal kitaplar, dünya hayatı, ahiret, cennet, cehennem, ölüm, yas, kader, ruhânî/nûranî varlıklar, kurban, dua, beddua, şehitlik, gazilik, mezhepler, vefa, sadakat ve hû çekmek gibi dinî, tasavvufî birçok konu doğrudan ya da dolaylı olarak yer almıştır. Namaz, zekât, oruç, hac vb. amelî konular ise hiç yer almamıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Sanat, Türkü, Dinî Unsurlar, İnanç.

Abstract

In folk songs, which can be described as melodies reflecting the feelings and thoughts of the people, it is possible to find all kinds of events experienced

by the person or society, all kinds of emotions that can be felt, in other words, the joy, sadness, life and beliefs of individuals and/or society, in short, all elements of life. Folk songs are one of the most important sources in which society's perception of religion, religious life, and how religion is theoretically or practically embodied in daily life can be determined. With this study, it is aimed to determine the reflections of the subject of "religion (Islam)" in the folk songs of Âşık Veysel, (the existence of the subject of religion, how it takes place theoretically and practically), and to classify and evaluate the materials found. Before moving on to the main topic in the study, brief and concise information was given about Âşık Veysel and his folk songs/poems. In the main part of the study, the religious elements contained in the lyrics of Âşık Veysel's compositions/adaptations and lyrics in a total of thirty-seven pieces of broken air style procedural (rhythmic) works belonging to him were examined in the form of substances. The works belonging to him that he sang as poems without melody, the works that were in a unmetred folk song style (uzun hava, rhythmless) and free rhythm, and the works whose lyrics belonged to other bards/poets and were performed by Âşık Veysel were not subjected to examination. This limitation of the scope of the study is due to the fact that Veysel's folk songs are more widespread, visible and listened to, as well as the fact that the analysis of all his works exceeds the volume of the article. Based on the saying "what is inside the cube seeps out of it", a number of results have been achieved as a result of studying the religious elements found in the lyrics of the songs composed and sung by Âşık Veysel in the metered folk song style (kırık hava, rhythmic) style. Many religious and mystical topics such as Allah, prophets, holy books, worldly life, the hereafter, heaven, hell, death, mourning, fate, spiritual/luminous beings, sacrifice, prayer, curse, martyrdom, veteran, sects, loyalty and dhikr have been directly or indirectly included in folk songs, which are usually seen to be sung/written in an admonitory style. Prayer, zakat, fasting, hajj, etc. practical issues have not been included at all.

Keywords: Âşık Veysel, Art, Folk Song, Religious Elements, Faith.

Giriş

Asıl adı Veysel olan Âşık Veysel, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Ağcakışla bucağının Sivrialan köyünde doğmuştur. Babasının ismi Karaca Ah-

met, annesinin ismi ise Gülizar'dır. Soyadı Kanunu'yla "Şatıroğlu" soyadını alır. Veysel çiçek hastalığı nedeniyle yedi yaşında iken sağ gözünü, daha sonraları da bir kaza neticesinde sol gözünü kaybeder. On yaşlarında iken saz çalmaya başlar.¹

Yirmi beş yaşında iken evlendiği Esmâ isimli bir kızla sekiz sene evli kalır ve bu evlilikten iki çocukları olur. Bu çocukların ikisi de daha küçükken ölürlür. Veysel, Esmâ'nın kendisini terk etmesinden sonra Gülizar isimli biriyle evlenir. Bu evlilikten dördü kız ikisi erkek altı çocukları olur.²

Ahmet Kutsi Tecer'in (1901-1967) gayretleriyle sanat ve edebiyat dünyasında tanınmaya başlayan Âşık Veysel'in şiirleri basılıp yayımlanır; türküleri plaklara kaydedilir, radyo ve televizyonlardan da yayımlanır. Zaman zaman sazı ile Anadolu turnelerine çıkarak sanatını icra eder. Köy enstitülerinde saz öğreticiliği de yapan Veysel'e TBMM tarafından 1965 yılında özel bir kanunla maaş bağlanır. 21 Mart 1973'te doğduğu köyde ölür ve orada defnedilir.³

Geniş bir konu yelpazesine sahip olan Âşık Veysel'in şiirlerinde ünlü âşık edebiyatı ve tekke edebiyatı şairlerinin tesirlerini görmek mümkündür. Onun şiirlerinin ana temalarını tasavvuf/metafizik, sevgi/aşk ve sosyal meseleler, kısaca Tanrı, insan ve vatan/yurt/tabiat sevgisi oluşturmaktadır. İşlediği konulara göre o; tabiat, dert, vatan-millet, hoşgörü ve birlik şairi olarak vasıflandırılabilir. Ozanın şiirlerinin, methiye, şathiye, hikmet, mersiye, devriye, güzelleme, deyiş ve taşlama gibi türlerden meydana gelip, hece ölçüsü esas alınarak 8'li ve 11'li hece kalıpları ile söylendiği görülmektedir. Sayısı 180'e kadar ulaşan bu şiirlerde Sivas/Şarkışla yöresi ağzının özelliklerine sıkça rastlanmaktadır. Şiirlerinde gösterişten uzak sade bir dil tercih edilmiştir. Âşık Veysel âşıklık geleneğinin bazı yönlerine uyamamış olsa bile çağının yeniliklerini işlediği şiirleriyle kendinden önce yaşamış âşıklardan ayrılmaktadır. Şiirlerinde mahlas

¹ Yavuz Bülent Bakiler, *Âşık Veysel* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989), 1-22; Aydın Oy, "Âşık Veysel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/6; Adnan Binyazar, *Âşık Veysel* (İstanbul: Tel Yayınları, t.y.), 16.

² Bakiler, *Âşık Veysel*, 7-8; Âşık Veysel Şatıroğlu, *Dostlar Beni Hatırlasın -Bütün Şiirleri-*, Düz. Ümit Yaşar Oğuzcan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971), 8.

³ Oy, "Âşık Veysel", 4/6.

olarak ilk ismi olan “Veysel”i kullanmıştır. Ozanın sazı ve sesinin çok güçlü olmadığı belirtilmiştir.⁴

Âşık Veysel’in sesinden kaydedilen müzikal eserlerin sayısı yüz on dokuzdur. Bu eserler içerisinde güfte ve bestesi anonim olan ya da başka ozanlara ait eserler de mevcuttur. O, Karacaoğlan, Köroğlu, Kâmil, Emrah, Nesimî, Kâtib, Dertli, Pir Sultan Abdal, İzzetî, Yunus Emre, Şemî, İrfanî ve Kul Mustafa gibi başka şair ve ozanların türkülerini de seslendirmiştir. Veysel’in kendisinin yazmış olduğu şiirlerin tamamı bestelenmemiştir. Şiirlerinin bir kısmını bestesiz/nağmesiz bir şekilde seslendiren Veysel’in, sözleri ve bestesi kendisine ait olan elli dört tane türküsü bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı uyarlama, bir kısmı orijinal bestedir. Bu türkülerden otuz yedi tanesi kırık hava tarzında usul-lü diğerleri ise uzun hava tarzında serbest ya da karma ritimli eserlerden oluşmaktadır.⁵ Eserlerin seslendirilmesi esnasında sadece kendi çaldığı bağlama ile yetinilmiş, başka sazlara yer verilmemiştir.

Âşık Veysel’in şiirleri ve türküleri üzerinde tez, makale ve bildiri gibi çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar onun şiirlerini/türkülerini edebiyat/dil, eğitim, sosyoloji, dinî tecrübe, müzik, folklor, millî kültür ve tasavvuf gibi çok farklı yönlerden incelemişlerdir.⁶ Bu çalışma, Veysel’in kırık

⁴ Bakiler, *Âşık Veysel*, 40; Oy, “Âşık Veysel”, 4/6; Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 23-275.

⁵ Eray Cömert, *Millî Kültür Taşıyıcılığında Usta Malı Çalıp Söyleme Geleneği Temsilcisi Olarak Âşık Veysel* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 69.

⁶ Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Zekeriya Kaptan, Yasemin Yurduşen, “Âşık Edebiyatı Halk Şiirindeki Eğitsel ve Öğretisel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği)”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2013); Esra Çerkezoğlu, *Âşık Veysel Şatıroğlu’nun Şiirlerinde Din ve Dindarlık* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Serdar Gürçay, “Âşık Veysel’in Senlik Benlik Nedir Bırak Şiiri Yolojik Eleştiri Edebiyat Kuramı Açısından İncelenmesi”, *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi* 2/3 (2016); Halil Apaydın, “Âşık Veysel Şatıroğlunda Dini Tecrübe”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* V/3 (2005); Sıtkı Bahadır Tutu, *Âşık Veysel Şatıroğlu (Hayatı, Eserleri ve Müzik Kimliği)* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008); Nilüfer Korkmaz Yaylagül, Hazan Kurtaslan, “Halk Kültüründe Ömür Söylemi: Âşık Veysel Türküleri Örneği”, *Folklor Akademi Dergisi*, 5/3 (2022); Eray Cömert, *Millî Kültür Taşıyıcılığında Usta Malı Çalıp Söyleme Geleneği Temsilcisi Olarak Âşık Veysel* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017); Hakan Tikdemir, “Âşık Veysel’in Şiirlerinde Dinî Tasavvufi Bir Unsur Olarak Toprak”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı*

hava tarzındaki türkülerinin güftelerindeki dinî unsurları ele almasıyla diğerlerinde farklılık gösterecektir. Söz konusu türkülerin güfteleri, düzenlemesini Ümit Yaşar Oğuzcan'ın, basımını ise Türkiye İş Bankası'nın gerçekleştirdiği, Veysel'in besteli bestesiz bütün şiirlerini içeren "*Dostlar Beni Hatırlasın*" isimli kitaptan temin edilmiştir.

1. Âşık Veysel'in Türkü Sözlerindeki Dinî Unsurlar

1.1. Allah İnancı

Allah, varlığı zorunlu (vâcibü'l-vücûd) olan ve bütün övgülere lâyık bulunan zâtın ismidir.⁷ Diğer bir ifadeyle Allah; bütün varlıkların yaratıcısı, yöneticisi, kendisine tapılan tek ve en ulu varlıktır. Allah'a inanmak, inanç esaslarının ilki ve en önemlisidir. İlâhî dinlerin tamamında Allah'ın mevcudiyeti ve teklîği (tevhid) en temel inanç esasını oluşturur. Çünkü diğer inanç esaslarının tamamı Allah'a inanmaya ve onun birliği/teklîği esasına dayanmaktadır.⁸

Âşık Veysel'in eserleri incelendiğinde, şiirlerinin birçoğunda, inanç denilince akla gelen ilk rükün olan Allah konusuna temas edildiği, bazı şiirlerinin de doğrudan Allah inancını işleyen müstakil çalışmalar şeklinde olduğu görülecektir. Özellikle kırık hava tarzında usullü olarak ezgilendirilip seslendirilen eserlerinde Allah inancı şu şekilde yer almaktadır:

Âşık Veysel bu türkülerinde Allah'ın bin bir ismi olduğunu söyler:

*Bin bir ismin birinden tut...*⁹

*Bin bir ismin bir cismin var...*¹⁰

Araştırmaları Dergisi 12 (Eylül 2023); Şahin Köktürk, "Âşık Veysel'de Vahdet-i Vücud Anlayışı", *Turkish Studies* 9/4 (Spring 2014); Rifat Araz, "Âşık Veysel'in Şiirinde Dinî ve Tasavvufî Temayüller, *Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi* 7/68 (Şubat 2008). Ozan hakkındaki her türlü çalışmanın bulunabileceği iki ciltlik şu esere de bakılabilir: Milli Kütüphane Başkanlığı, *Âşık Veysel Bibliyografyası* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017)

⁷ Muhammed Ali et-Tehânevî, *Keşşâfû ıstîlâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*, nşr. Ali Dahrûc - Abdullah Hâlidî (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996), "ulûhiyye", 1/257.

⁸ Komisyon, *İlmihâl*, 1/82.

⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65.

¹⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 26.

Allah'ın (c.c.) isimlerinin sayısı âlimlerin çoğunluğuna göre doksan dokuz aettir. Bu rakamı genellikle hadislere dayanarak ifade etmişlerdir. Ancak Allah'ın isimlerinin sayısı hakkında dört binleri bulan rakamların telaffuz edildiği de görülecektir. Halk arasında kesretten kinaye olarak "bin bir" sayısının kullanımını yaygındır.¹¹

Âşık Veysel Allah'ın 'Allah', 'Rab', 'Hak', 'Mevla' ve 'Gaffâr'¹² şeklindeki Arapça kökenli isimlerinin yanı sıra 'Yaradan' ve 'Tanrı'¹³ gibi Türkçe kökenli isimlerini de kullanmıştır.

Allah birdir Peygamber hak / Rabbü'l-âlemindir mutlak...¹⁴

Cümle canlı hep topraktan / Var olmuşdur emir Hak'tan / İbrahimî hep Allah'tan / Tükenmez rahmet deryası.¹⁵

...Gördüğün güzellik hepisi Mevlâ / Ne sen var ne ben var bir tane Gaffâr.¹⁶

Şüphesiz bu dünya fani / Tanrı'nın aslanı hani...¹⁷

Doğu batı cenup şimal / Aman Tanrı bu nasıl hâl...¹⁸

¹¹ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 2/632-633; Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsnâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/404-418.

¹² "Gaffar" Allah'ın esma-i hüsnasından olup "el-Gafur" şeklindeki kullanımı da vardır. Her iki isim de mübalağa kalıbındadır. Bu isimler, kulların hatalarını, suçlarını silen, ayıp ve günahlarını bağışlayan anlamlarına gelmektedir. Bk. Mecdüddin İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi şarîbi'l-hadîs ve'l-eser*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî ve Mahmûd Muhammed et- Tanâhî (Beirut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1963), "ğfr", 3/373.

¹³ İslâm dini ve gelenekleriyle Türklerin "Gök Tanrı" inancı ve gelenekleri arasında pek çok benzerlikler bulunmaktaydı. Türkler, yeni dinlerindeki (İslâm) Allah kavramının mana ve mahiyetini eski inançlarındaki Tanrı kavramında da gördükleri için, bu kavramı İslâmî dönemde de terk etmeyerek, kullanmaya devam etmişlerdir. Bkz. Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi* (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), 78-85; Salim Koca, "Türkler ve İslâmiyet", *Erdem* 8/22 (Ocak 1996), 276-277.

¹⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65.

¹⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 66.

¹⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 31.

¹⁷ Türkülü Yüreker, "Âşık Veysel: Atatürk'e Ağıt (Ağlayalım Atatürk'e)", YouTube (25 Ekim 2017), 00:00:39-00:00:44.

¹⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 198.

...Böyle emretmiş *Yaradan*...¹⁹

Bu dizelerde; Allah'ın bir olduğu, âlemlerin Rabbi olduğu, rahmetinin sonsuz olduğu, yeryüzünde olup bitenlerin aslında hep onun takdiriyle/dilemesiyle gerçekleştiği, bütün güzelliklerin kaynağının hatta güzelliklerin kendisinin Allah olduğu dile getirilmiştir.

Veysel'in türkülerinde Allah'ın bazı sıfatları/özellikleri şu şekilde dile getirilmiştir:

Her nesnede mevcûd her cesedde can / Anın için dedik biz ona Canan / Evvel ahir odur onundur ferman / Ne sen var ne ben var bir tane Gaffâr.

Bahar gelir çiçek olur açılır / Zaman zaman yağmur olur saçılır / Ehl-i aşka mey görünür içilir...

O cihana sığmaz ondadır cihan / O mekâna sığmaz ondadır mekân / O devrâna sığmaz ondadır devrân...

...*Veysel'e görünür mevcut her şeyde*...²⁰

"Göz Gezdirdim Dört Köşeyi Aradım" başlıklı tamamen vahdet-i vücûd²¹ içeren bu türküde Allah'ın canlı cansız bütün eşyada var olduğu, ezeli ve ebedi olduğu,²² bütün işlerin meydana gelmesinin onun dilemesiyle olduğu,²³ zaman ve mekândan münezzehe olduğu, nihayetinde her yerde ve her şeyde olanın ve görünenin aslında o olduğu belirtilmiştir.

Varlığın esas ve tek kaynağının Allah olduğu düşüncesi şu dizelerde dile getirilmiştir:

...*Aynı vardan var olmuşuz*... / ...*Aynı varlık her bedende*...²⁴

Âşık Veysel'e göre kâinatın yegâne yaratıcısı, kulların ihtiyaçlarının belli bir ilâhî plan dâhilinde gidericisi yine Allah'tır ve ihtiyaçların ona arz edilmesi,

¹⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47.

²⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 31-32.

²¹ Konu hakkında geniş malumat için bkz. Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1994), 209-296.

²² el-Hadîd 57/3.

²³ Yâsîn 36/82.

²⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47.

isteklerin ondan yapılması gereklidir. Çünkü Allah, kullar tarafından mümkün görülen veya görülmeyen her şeyi yapmaya, yaratmaya kadirdir. Onun her şeye gücü yeter:

...Böyle emretmiş Yaradan²⁵

...Allah bize neler vermiş...²⁶

...Dileğin varsa iste Allah'tan... / ...Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan...²⁷

...Odur külli şeye kadir...²⁸

Veysel'e göre -Kur'an-ı Kerimde de ifadesini bulduğu gibi- Yaratıcı ile kul birbirlerine çok yakındır.²⁹ Kulun isteklerine ulaşabilmesi için bu düşünceye sahip olmasının yanı sıra üzerine düşen gerekli gayreti göstermesi, çalışmayı³⁰ da yerine getirmesi gerekmektedir:

...Allah kula yakın kul da Allah'a / Hakk'ın gizli hazinesi kara toprakta...³¹

...Allah'ın yardımını hep çalışanlara... / ...Allah cömert amma ekmek bırakmaz...³²

"Bu Âlemi Gören Sensin" başlıklı şathiye³³ türündeki türküde ise Allah'ın her şeyi görmesi, her şeyi yoktan yaratıcılığı, cömertliği, doğmamış ve doğur-

²⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47; Veysel'in bu ifadesi Yunus Emre'nin "Dolap" başlıklı ilahisinde geçen "Böyle emreylemiş Çalap" ifadesini hatırlatmaktadır. Yunus'un şiirinin sözleri için bkz. Burhan Toprak, *Yunus Emre Divanı* (İstanbul: Odunpazarı Belediyesi Yayınları, 2006), 99.

²⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47.

²⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 146.

²⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 66.

²⁹ Kâf 50/16.

³⁰ en-Necm 53/39.

³¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 147.

³² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 70.

³³ Genellikle sûfi şairlerin Allah'a ve kadere yönelik olarak vecd durumunda iken söyledikleri kabul edilen akla ve dine uygun olmayan sözler, şeklinde tarif edilebilecek şathiye, şatahat, şatıh kavramları için bkz. Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*

mamuş olması, eşinin olmaması, gizli olması, her şeyden tecelli etmesi, nur olması ve çeşitli dillerinin olduğu belirtilerek, cennet, cehennem, sırat ve şeytandan bahsedilmiştir.

Bu âlemi gören sensin / Yok gözünde perde senin...

Kâinatı sen yarattın / Her şeyi yoktan var ettin...

...Eşin yoktur bir sen misin? / Çark-ı sema nur sen misin? ...

Kimden korktun da gizlendin / Çok arandın, çok izlendin...

...Her bir irenkte resmin var / Nerde baksam orda senin...

Türlü türlü dillerin var / Ne acayip hallerin var...³⁴

1.2. Peygamber/ler

Peygamber kelimesi Farsça kökenli olup sözlük anlamı “haber getiren” dir. Terim olarak; Allah’tan aldığı emir, yasak ve bilgileri tebliğ eden, hak dine çağırarak seçkin kimse, nebî, resul” anlamında kullanılır.³⁵

Âşık Veysel’in söz konusu türkülerinde peygamber/ler aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

*Allah birdir **Peygamber** hak...³⁶*

*Hüsrevân-ı âdil³⁷ nerede tahtı / Süleyman mührünü kime bıraktı / **Resul-i Ekrem**’in kanunu haktı...³⁸*

(İstanbul: Ant Yayınları, 1994), 238; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Anka Yayınları, 2005), 615.

³⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 25-26.

³⁵ Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, “پیغمبر”, (Dersaadet: İkdâm Matbaası, 1318/1901), 367-368; Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/257; *Kubbealtı Lugati*, “Peygamber” (Erişim 03 Ağustos 2023).

³⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65.

³⁷ Bu ibarenin aslı, kaynaklarda Nüşervân, Enüşervân, Nüşîrevân şeklinde de rastlanılan Enüşîrvân kelimesi olup Pehlevîce’de “ölümsüz ruh” manasına gelmektedir. Umumiyetle Kısra I. Hüsrev’i II. Hüsrev Pervîz’den ayırmak için kullanılmıştır. İslâmî metinlerde âdil bir hükümdar olarak zikredilen Enüşîrvân için Âşık Veysel bu tabiri kullanmıştır. Enüşîrvân için bkz. Ahmed Tefazzülü, “Enüşîrvân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV

Bu dizelerde, İslâm dininin peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) için “Peygamber” ve en değerli ve şerefli elçi anlamına gelen “Resul-i Ekrem” tabirleri kullanılmıştır. Hz. Peygamber’in ve onun getirmiş olduğu şeriattın (kanun) hak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Hz. Dâvûd’un oğlu olup, İsrâiloğulları’na elçi olarak gönderilen hükümdar/kral peygamber olan Hz. Süleyman’dan³⁹ ve onun mühründen bahsedilmiştir.

Farklı türkülerden alınan aşağıdaki dizelerde Hz. Âdem’den bahsedilmektedir.

Âdem'i sürdün bakmadın / Cennette de bırakmadın...⁴⁰

Kürd’ü Türk’üyle Çerkez’i / Hep Âdem’in oğlu kızı...⁴¹

Âdem'den bu deme neslim getirdi...⁴²

Semavî dinlerin kaynaklarında ilk insan ve aynı zamanda ilk peygamber olarak zikredilen Hz. Âdem’in, Âşık Veysel’in yukarıda yer alan türkü sözlerinde Allah tarafından cennetten yeryüzüne sürgün edilmesi ve insanlığın ilk atası olması dile getirilmiştir. Veysel’in düşüncesinde her milletin atası Hz. Âdem’dir. Bundan dolayı o, herkesin, özellikle Türkiye coğrafyasında yaşayan kişilerin tefrikaya düşmeden birliklerini muhafaza etmeleri gerektiğine inanmaktadır.

Ozan, hırsız için bedduada bulunduğu türküsünde Hz. İsa’dan bahsetmektedir.

İsa değil göğe çıksın sır olsun...⁴³

Âşık Veysel, bir hırsızın parasını çalıp ortadan kaybolmasını, onu bir türlü bulamayışını Kur’ân’da adı geçip beş ülü’l-azm peygamberlerden⁴⁴ sayılan ve

Yayımları, 1995), 11/255. Âşık Veysel’in şiirlerinin derlendiği bazı yazılı kaynaklarda “Nuşveranı Âdil” şeklinde yazılıdır. Bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

³⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

³⁹ Ömer Faruk Harman, “Süleyman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/56.

⁴⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 26.

⁴¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65.

⁴² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 146.

⁴³ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 237.

kendisine Allah tarafından kitap (İncil) verilen bir peygamber olan Hz. İsa'nın⁴⁵ göğe yükseltilmesine⁴⁶ benzetmektedir.

Hz. İsa başka bir türküde aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

Kilisede despot keşiş / İsa Allah'ın oğlu demiş...⁴⁷

Ozan, Hristiyan inancına göre, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olarak kabul edilmesine bir anlam verememekte, onun babasız olarak Hz. Meryem'den doğmasını da Allah'ın, insan aklıyla izah edilmesi çok zor olan işlerinden biri olarak görmektedir.

Veysel Atatürk'e yazdığı ağıtta peygamber olup olmadıkları ihtilafli olan İskender ve Zülkarneyn'den bahsetmiştir.

İskenderi Zülgarneyn / Çalışmadı buncaleyin...⁴⁸

Türkülerde, Kur'an-ı Kerim'de adı geçip kıssası anlatılan, kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen,⁴⁹ bazı İslâm âlimleri tarafından peygamber olduğu, bazılarının ise "sâlih bir kul" olduğunu söylediği Zülkarneyn ile yine bazıları tarafından peygamber olabileceği varsayılan ve Müslümanlar arasında genellikle efsanevî kişiliği ile bilinen Makedonya kralı İskender'den (ö. MÖ 323) de bahsedilmiştir.⁵⁰ Ozan, Atatürk'ün çalışkanlığını ifade etmek için İskender ve Zülkarneyn'e işaret etmiş, bu iki ismin bile çalışkanlıkta Atatürk kadar olmayacağını belirtmiştir.

1.3. Kutsal Kitap/lar

Kutsal kitap, Allah'ın (c.c.) melekleri aracılığıyla muhataplarına iletilmek üzere elçilerine (peygamberlerine) göndermiş olduğu emir ve yasakları ihtiva eden yazılı metinlerdir. Bu kitaplardan dört tanesinin ismi Kur'an-ı Kerim'de

⁴⁴ el-Ahkâf 46/35; el-Ahzâb 33/7; eş-Şûrâ 42/13.

⁴⁵ Ömer Faruk Harman, "İsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/465-472.

⁴⁶ en-Nisâ 4/158.

⁴⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 25.

⁴⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 198.

⁴⁹ el-Kehf 18/83-98.

⁵⁰ Mustafa Öztürk, "Zülkarneyn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 34/565.

geçmektedir. Tevrat Hz. Mûsâ'ya, Zebûr Hz. Dâvûd'a, İncil Hz. İsâ'ya ve Kur'ân-ı Kerim de Hz. Muhammed'e indirilmiştir. İslâm'a göre Kur'ân-ı Kerim dışındaki üç kitap tahrif edilmiştir. İman esaslarından birisi de bu kitapların Allah (c.c.) tarafından gönderildiğine inanmaktır.⁵¹

Kur'ân'a bak İncil'e bak / Dört kitabın dördü de hak...⁵²

Âşık Veysel'in "Allah Birdir Peygamber Hak" isimli türküsünde Kur'ân'da ismi geçen bu dört kitaba işaret edilerek bunların dördünün de hak kitap olduğu ifade edilmiştir. Türkünün sözlerinin tamamı göz önünde bulundurulduğunda, Veysel'in hümanist bir yaklaşımla farklı dinlere veya ırklara mensup insanlar arasında ayırım yaparak bir grubu diğerinden üstün tutmanın yanlış olduğunu dile getirdiği görülecektir.

1.4. Dünya Hayatı

Hz. Âdem'in cennetten indirildiği ve insanın ölmeden önceki hayatını sürdürdüğü gezegen, yeryüzü anlamında "dünya" kelimesi kullanılmaktadır. İslâm inancına göre iman esaslarından birisi de içerisinde yaşanan dünya hayatının bir sonunun olacağı ve peşinden sona ermeyecek olan yeni bir hayatın başlayacağıdır. Dünya hayatının geçiciliği, bir imtihan aracı olduğu, aynı zamanda insan hayatının da mutlaka son bulacağı Kur'ân-ı Kerim'de ifade edilmiştir.⁵³

Âşık Veysel türkülerinde "dünya" konusu çeşitli şekillerde yer almıştır.

...Bütün **dünya** kan ağladı... / ...Bütün **dünyanın** her yeri...⁵⁴

...**Dünya** dolsa şarkıyılan... / Yola gitmek⁵⁵ korkuyulan...⁵⁶

...İstersen **dünyayı** gez adım adım...⁵⁷

⁵¹ El-Bakara 2/79; 136; Âl-i İmrân 3/84;

⁵² Dokuz kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65-66.

⁵³ Âl-i İmrân 3/185; el-En'âm 6/32; Yûnus 10/24; el-Kehf 18/7-8.

⁵⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 198.

⁵⁵ "Gitmeyiz" anlamında.

⁵⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 187.

⁵⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 31.

Bu dizelerde dünya ifadesi bazen üzerinde yaşanan toprak parçasını bazen de bu toprak parçası üzerinde yaşayanların tamamını ifade etmek için kullanılmıştır.

Türkülerde dünyanın bazı vasıfları dile getirilmiştir. En çok zikredilen vasıf onun ve içerisinde yaşayanların geçiciliği olmuştur.

*Şüphesiz bu dünya fani...*⁵⁸

*...Dünya fani deyi çöküp oturma...*⁵⁹

Ölüm var dünyada yoğumuş murat... / ...Kalmamış dünyada ehl-i kanaat...

*Var mıdır dünyaya gelip de kalan... / ...Ölümü dünyada hakikat gördüm.*⁶⁰

*...Yalan dünya yârsız olmaz...*⁶¹

*...Dünyaya bırakır ölmez bir eser...*⁶²

Bu dizelerde; dünyanın geçiciliği/faniliği ve yalan oluşu ölümün ise hakikat oluşu ifade edilmiştir. Bu düşünceler kimi zaman sevgi ve saygı duyulan bir büyüğün ölümü üzerine hissedilen duygular neticesinde ölüm/fenâ hakikatinin dile getirilmesi, kimi zaman da bu ölümlü hayattan beklentilerin fazla olmaması gerektiğine dair tavsiyelerde belirtilmiştir. Aynı zamanda dünya hayatının faniliğine sığınarak tembellik edip boş durmak, sevmekten, sevgiliden uzak durmak hoş görülmemiş, huzur ve refaha kavuşmanın yollarından birinin de gayret olduğu dile getirilmiştir. Ozan, insan hayatının geçiciliğine karşın dünyada meydana getirilecek ölümsüz eserlerle kişilerin isimlerini kıyamete kadar yaşatabilecekleri düşüncesine sahiptir.

*Hesapsız asırlar sayısız yıllar... / ...Kıyâmet var imiş gelecek derler...*⁶³

Bu dizelerde Veysel, yaşının kaç olduğu tam olarak tespit edilemeyen bu dünya hayatının tamamen sona ermesini ifade etmek için kullanılan "kıyâmet" in geleceğinden kesin olmayan ifadelerle bahsetmektedir.

⁵⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 198.

⁵⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 70.

⁶⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

⁶¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 59.

⁶² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 147.

⁶³ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 81.

Dünyanın geçiciliği apaçık bir hakikat iken onun nimetlerinden azamî derecede istifade etmek, şanı, şöhreti, hükümranlığı için uğraşmak genel olarak insanların arzuladığı bir durum iken Veysel, kalbindeki imanının, Türk olmasının, üzerinde yaşadığı vatanın ve mensup olduğu milletin kendisine yeterli geleceğini, bütün bunların dünya saltanatından daha kıymetli olduğunu vurgulamaktadır. O, kendisinin geniş iç dünyasındaki keder ve sevinçlerle, sohbet ve ülfetlerle yetinmektedir.

*Bir küçük **dünyam** var içimde benim / Mihnetim ziynetim bana kâfidir / Görenler dar görür geniştir bana / Sohbetim ülfetim bana kâfidir.*

*İstemem **dünyanın** saltanatını / Süslü giyimini Arap atını / Bilirsem Türklüğüm var kıymetini / Vatanım milletim bana kâfidir.*

***Dünya** geniş olsun ister dar olsun / Yeter ki kalbimde iman var olsun / Her zaman milletim bahtiyar olsun / Rütbemle mesnedim bana kâfidir.⁶⁴*

Genel olarak dünya hayatı zahmet, eziyet, meşakkat, sıkıntı, zorluk, üzüntü, gam, keder, dert, elem ve ızdırıp yurdudur.

*Küşe-i vahdete çekilsem dursam / Mihnet-i **dünyanın** derdi bırakmaz / Feragat eyleşem sohbetten sazdan / Sevdiğim güzelin virdi bırakmaz.⁶⁵*

*Senden aldım bu feryadı / Bu imiş **dünyanın** tadı / Anılmazdı Veysel adı / O sana âşık olmasa.⁶⁶*

***Dünyada** tükenmez murat varımış / Ne alanı gördüm ne murat gördüm / Meşakatin adını murat koymuşlar / **Dünyada** ne lezzet ne bir tat gördüm.⁶⁷*

*Gülmedim **dünyada**, gülenler gülsün... İsterse **dünyası** ziynetle dolsun...⁶⁸*

Veysel'e göre dünya dertlerle dolu, meşakkatli, tatsız ve lezzetsizdir. Aslında insanların huzur ve mutluluğa ulaşmak için arzuladığı şeylerin tamamı sıkıntı ve meşakkatten ibarettir. O uzaklaşmak istese de bu sıkıntılardan kurtulamaz. Bir türlü mesut olup gülemez. Gülenleri de kıskanmaz.

⁶⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 264.

⁶⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 121.

⁶⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 95.

⁶⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

⁶⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 53.

...*Dünya* harman, elindedir yabası / Savuruyor çark-ı devrân bakalım.⁶⁹

Dünya hayatı Allah'ın belirlediği bir kader çerçevesinde⁷⁰ üzerine gelenleri evirip çeviren, öğüten belki de iyiyi kötüden, sapı samandan ayıran ve yenilerinin gelmesini bekleyen bir harmana benzetilmiştir.

Ben gidersem sazım sen kal *dünyada*...⁷¹

...*Dünyada* görmedim böyle bir plan...⁷²

Dünyaya geldiğim anda...⁷³

Yukarıdaki dizelerde geçen dünya ifadeleri, kişinin kendisinin ölümü gerçekleşikten sonra da hayatın/yaşamın devam ettiği/edeceği yeryüzü; yeryüzünün veya insan yaşantısının tamamı gibi anlamlarda kullanılmıştır.

1.5. Ölüm

Yaşamın zıddı olan ölüm, bir canlının ruhunun bedendeki bağlarını koparak ayrılmasıyla hayatının sona ermesi, vefat etmesi demektir. İslâm inancına göre kişi ölümle maddî hayat kaynağını yitirmiş olup ahiret denilen yeni bir hayata da başlamış olur.⁷⁴

Âşık Veysel türkülerinde ölüm konusu aşağıdaki şekillerde yer almaktadır:

*Ölüm var dünyada yoğunmuş murat... / ...Her ömrün sonunda bir feryat gördüm... / ... Var mıdır dünyaya gelip de kalan.../ Ölümü dünyada hakikat gördüm.*⁷⁵

"*Dünyada Tükenmez Murad Var İmiş*" başlıklı türkü tamamen insanın ve dünya hayatının geçiciliğini anlatmaktadır. Bu türküden alınan yukarıdaki pasajlarda Veysel, dünyada hakikat olarak ölümü gördüğünü, ne kadar heybetli ve itibarlı hayat sürülürse sürülsün sonunda ölüm hakikatiyle yüzleşilerek fer-

⁶⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 81.

⁷⁰ Türküde geçen "çark-ı devrân" ifadesine bu şekilde bir anlam vermek tercih edildi. Bu ifadenin açıklaması kader başlığı altında verilecektir.

⁷¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 273.

⁷² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 237.

⁷³ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 255.

⁷⁴ Salime Leyla Gürkan, "Ölüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 37/32-33.

⁷⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

yat edileceğini, ölüm gerçeği sebebiyle dünyada murat almanın, arzulara ulaşım tam olarak huzuru elde etmenin de mümkün olmadığını ifade eder. Buna rağmen insanların yanlış işler peşinde koşarak kendi sıkıntılarını artırdığından bahseder.

...Ayrılık gözümde, **ölüm** kaşımda. / ...Gitmez **ölüm**, **ecel** bekler başımda.⁷⁶

...**Gün gelir Veysel'i bağrına basar...**⁷⁷

Ölüm hakikati her ne kadar ozanı dünyaya bağlanmaktan alıkoyarak Hakk'a yaklaştırmış olsa da o, "*Talih, Çile, Kader Sözü Bir Etmiş*" başlıklı türküsünde çok dertli ve mutsuz olduğunu ifade eder. Veysel, bu duruma sebep olarak bir ayrılığı bir de yaklaştığını hissettiği ölümü ve eceli görür.⁷⁸ İslâmî uygulamalara göre ölen kişi belli ritüeller dâhilinde toprağa gömülür. Veysel kendi ölümünü yani bedeninin toprağa gömülmesini çok sevdiği toprağın onu bağrına basması şeklinde betimler.

1.6. Cennet, Cehennem

Allah'a ve âhirete imanın zorunlu sonuçlarından birisi de cennet ve cehennem varlığına iman etmektir. İmanlı ve iyi kimselerin (mümin) öldükten sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebedi mutluluk içerisinde yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde sonsuz güzellik ve nimetlerle dolu olan ahiret yurdunu ifade eden "cennet"⁷⁹ ile Allah'ın emirlerini yerine getirmeyip yasaklarından kaçınmayanların öldükten sonra âhirette karşılıklarını bulacakları yani cezalarını çekip azap görecekleri yer anlamındaki "cehennem"⁸⁰ konusu Veysel'in türkülerinde şu şekilde yer almıştır:

Üzerine köprü kursam / Arzun yerine getirsem / Seni **cehenneme** sürsem / Kızılmak seni seni⁸¹

⁷⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 53.

⁷⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 147.

⁷⁸ Altı kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 53.

⁷⁹ *Kubbealtı Luğati*, "Cennet" (Erişim 15 Mayıs 2023).

⁸⁰ *Kubbealtı Luğati*, "Cehennem" (Erişim 15 Mayıs 2023).

⁸¹ "*Bahar Gelir Gudurursun*" başlıklı sekiz kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 155.

*Âdem'i sürdün bakmadın / Cennette de bırakmadın / Şeytanı niçin yakmadın / Cehennemim var da senin*⁸²

Veysel ilk türküde, Kızılırmak Nehri'nin özellikle bahar aylarında coşup taşarak sel oluşturması neticesinde bazı canların boğularak ölümüne sebep olmasından dolayı onu cezalandırma arzusuyla cehenneme göndermek istemiştir. İkinci türküde de Allah'a (c.c.) hitap ederek Hz. Âdem'in, esas yurdu olan cennetten çıkarılmasını ve Hz. Âdem'in hata yapmasının esas müsebbibi olan şeytanın cehennemde yakılarak cezalandırılmamasını sorgulamaktadır.

1.7. Kader

Hem halk arasında hem de ulemâ nezdinde en çok tartışılan ve üzerinde farklı düşünceler dile getirilip konuşulan, yazılan konuların başında İslâm inanç esaslarının en önemlilerinden birisi olan "kader" inancı gelmektedir. "Allah'ın (c.c.) ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ne şekilde ve ne zaman olacaklarını ezelde bilip, o şekilde sınırlaması ve takdir etmesi", diğer bir ifade ile "Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi" şeklinde tarifi yapılan "kader" aslında Allah Teâlâ'nın ilim sıfatını ilgilendiren bir konudur.⁸³

Ehl-i sünnet⁸⁴ inancına göre insanı ve onun her türlü fiilini yaratan Hz. Allah'tır. İrade ve ihtiyar kullanılarak işlenen fiiller kula nispet edilir ve kul bu fiillerden mes'uldür. Çünkü bu fiil kişinin iradesini o yönde kullanması neticesinde Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır. Bu sebepten dolayı da sorumludur. İradesiz gerçekleşen (ızdırârî) fiillerde ise iradenin bir dahli veya kişinin bir temayülü olmadığından veya iradesi olsa da fiilin gerçekleşip gerçek-

⁸² "Bu Alemi Gören Sensin" başlıklı dokuz kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 25-26.

⁸³ A. Saim Kılavuz, *İslâm Akaidi ve Kelâm'a Giriş* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993), 106; Yusuf Şevki Yavuz, "Kader", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/58-63.

⁸⁴ Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetini rehber edinen, Resûlullah ve ashabının inanç konusunda takip ettikleri yolu izleyenlere ehl-i sünnet veya ehl-i Hakk denir. Selefiyye, Maturidiyye ve Eş'ariyye ehl-i sünnet itikadî mezhepleridir. Bk. Kılavuz, *İslâm Akaidi*, 297, 299.

leşmemesine tesir etmeyeceğinden karşılığında sevap veya azap verilmemektedir.⁸⁵

Türkülerde sıklıkla temas edilen inanç esaslarından birisi de kader konusudur. Türküler incelendiğinde Anadolu halkındaki kader inancının ehl-i sünnetin kader anlayışından biraz daha farklı olduğu anlaşılacaktır. Şöyle ki türkülerde kader, belirleyici, düzenleyici ve yegâne karar verici bir kuvvet olarak algılanmıştır. Onun işleyiş sistemi hiçbir kimse tarafından tam olarak çözülemeyeceği için hükümlerine, kararlarına karşı yapılacak şey kabullenme ve itaat etmekten başka bir şey değildir.⁸⁶

Âşık Veysel türkülerini incelendiğinde onun da kader konusunu işlediği görülecektir. “*Talih, Çile, Kader Sözü Bir Etmiş*” başlıklı türküsü tamamen kader konusundaki düşüncelerinden ibarettir. Bu türküde Veysel, doğduğu günden türküyü seslendirdiği güne kadar başına çeşitli sıkıntılar geldiğinden bahseder. Bu sıkıntıların yegâne sorumlusu ise “kader”dir. Onun kaderi ile talihi bir olmuş kendisini bir an bile yalnız bırakmadan ona devamlı çile çektirirler, ona zulüm ederler. Kendisi bu durumdan hiç hoşnut değildir. Kader tarafından maruz bırakıldığı bu sıkıntılara tahammülü kalmamıştır. Bu durumun ne kadar süreceğini merak etmektedir. Zalim kadere yalvarsa da sonuç değişmeyecektir. Ancak o, bu kadar kahra karşın bir o kadar da lütf içerisinde olduğunu da belirtmektedir.

Talih, çile, kader sözü bir etmiş... / Hiç razı değilim ben bu kaderden... / ...Kahretse ne kadar lutfu o kadar... / Yalvarsam kadere yardım etmez mi... / Tecellim tersine çalmış kalemi... 87

Veysel’in doğrudan kader konusunu işlediği türkülerden birisi de dört kıtadan oluşan “*Asırlar Elinde Bir Tesbih Gibi*” başlıklı eseridir. Bu eserde ön plana çıkan kavram, mecazen kötü talih ve kader anlamlarında kullanılan “çark-ı devrân”dır. Türküye göre çark-ı devrân, dünya hayatına yön veren, onu idare eden, kendisi hakkında çok fazla bilgi olmayan müphem bir varlıktır. Dünya-

⁸⁵ Kılavuz, *İslâm Akaidi*, 99-100.

⁸⁶ Sabri Yılmaz - Ramazan Çalkan, “Duygu ve Düşüncelerin Dili Türküler Üzerinden Anadolu Halkının Kader Algısı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/60 (2018), 1336.

⁸⁷ Altı kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 53.

daki her varlığa bir meşgale veren, bülbülü güle âşık eden ve bir şekilde Veysel'in ateşlerde kavrulmasına sebep olan gizemli bir varlık olarak betimlenmiştir. İslâm inancına göre Allah'ın takdiri ile gerçekleşen bu işler türküde çark-ı devrân tarafından yapılmaktadır.

...Çeviriyor çark-ı devrân bakalım... / ...Deviriyor çark-ı devrân bakalım. / ...Savuruyor çark-ı devrân bakalım. / ...Çağırıyor çark-ı devrân bakalım. / ...Veysel'i bir sönmez nara düşürmüş / Kavuruyor çark-ı devrân bakalım.⁸⁸

"Asırlar Elinde Bir Tesbih Gibi" başlıklı bu türküde kader dünyada çekilen sıkıntıların ana müsebbibi olarak görülmekte ve ondan sadece gam, keder, üzüntü gibi olumsuz etkilerin sadır olacağına inanılmaktadır. Ancak Veysel'in diğer türkülerinde hayatta başarı ve mutluluk için çalışmanın, gayretin önemi vurgulanmıştır. Kişi çalışarak dünyada birçok şeyi elde edebilecek, birçok başarıya imza atabilecektir.

On bir kıtadan oluşan "Kara Toprak" başlıklı meşhur türküsünde geçen:

...Kazma ile dövmeyince kıt verdi... / ...Dileğin varsa iste Allah'tan... / Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan. / ...Hakk'ın gizli hazinesi kara toprakta...⁸⁹ vb. ifadelerle toprağı işleyerek Allah'ın gizli hazinelerine kavuşulabileceğini dile getirmektedir. Aynı düşünce farklı türkülerde de değişik şekillerde dile getirilmiştir.

Adım at ileri geriye bakma... / ...Allah'ın yardımı hep çalışanlara... / ...Allah cömert amma ekmek bırakmaz... / ...Dünya fani deyi çöküp oturma...⁹⁰

...Gücüm yetse hemen işe başlasam... / ...Çalışırsan toprak verir cömerttir... / Çalışmak insana büyük servettir...⁹¹

Veysel "Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş" dizesiyle başlayan beş kıtalık türküsünde de lüzumsuz, gereksiz, saçma sapan konuşmalar yaparak zamanı boşa harcayanların, nasıl olsa dünya geçici deyip bir iş görmeden boş boş oturanların tembelle karışacağını belirterek insanları çalışmaya teşvik etmektedir.

⁸⁸ Dört kıtadan oluşan türkünün sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 81.

⁸⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 145-147.

⁹⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 70.

⁹¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 176.

...Uyma laklak edip gülüşenlere... / ...Bir sağlam iş tut da elden bırakma...
...Adım at ileri, avara durma...⁹²

1.8. Melek, Hûri, Cin, Peri

İslâm inancına göre duyu organları ile kavranamadıkları hâlde mevcut olduklarına inanılan bazı varlıklar bulunmaktadır. Bunlardan birisi olan “melekler”in varlıklarını kabul etmek İslâm inanç esaslarındandır. Melekler, “Allah’ın emirlerine tam itaat eden, farklı sûretlere girebilen ve duyularla algılanamayan iyi nitelikteki ruhanî/nûrânî varlıklar” olarak tarif edilmektedir.⁹³

Var oldukları kabul edilen bir diğer yaratık da cinlerdir. Cinler, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip olup ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan latif ve ruhânî yaratıklar, şeklinde tarif edilirler.⁹⁴ Türklerin geleneksel inançlarında, cinlerin insana zararı dokunmayan ve çok güzel olanlarına “peri” denilmektedir. Özellikle edebiyatta olağanüstü güzel olanları betimlemek için, güzelliğin simgesi olarak “peri” sıfatı yoğun olarak kullanılmıştır.

Âhiret hayatında, cennette var olduklarına inanılan bir diğer varlık türü de hûrilerdir. Hûri kelimesi hem cennetteki kızları hem de onların sahip olduğu olağanüstü güzellikleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

Bu kavramlar Âşık Veysel türkülerinde şu şekilde yer almaktadır:

...İnsi *cinni cem’i mahlûk* / Hepisi birden ağladı. / ...*Melekü'l-mevt'in elinden*...⁹⁵

*Huri midir melek midir peri mi?...*⁹⁶

Bu türkülerde, meleklerle beraber cinlerden ve cennetteki hûrilerden de bahsedildiği görülmektedir. Bu varlıkların mevcut oldukları kabul edilmekte, Atatürk’ün ölümüne insanlarla beraber diğer ruhânî varlıkların da ağladığı belirtilmektedir. İnsanların canını almakla görevli bir meleğin olduğu kabul

⁹² Türkü sözlerinin tamamı için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 70.

⁹³ Tehânevî, *Keşşâf*, “melek”, 2/1640-1642; M. Sait Özervarlı, “Melek (İslâm İnancında Melek)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/40-42.

⁹⁴ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Cin” (Erişim 03 Temmuz 2023); Kılavuz, *İslâm Akaidi*, 186; M. Süreyya Şahin, “Cin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/5-8.

⁹⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 198-199.

⁹⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 96.

edilip ölüm meleği anlamına gelen “melekü'l-mevt” tabiri kullanılmaktadır. Meleklerin, cennet kızları olan hûrilerin ve cinlerin peri denen kısımlarının çok güzel olduğu inancı görülmektedir.

1.9. Kurban İbadeti

Hem madden hem de mânen her türlü yakınlığı içerisinde barındıran kurban kelimesi⁹⁷ İslâm dininde “genel olarak kendisiyle Allah’a yaklaşılacak her şeyi, özellikle de Allah’a yakınlaşmayı temin etmek, yani ibadet maksadıyla belli vakitte belli türden hayvanları usulüne uygun olarak boğazlamayı ve aynı zamanda bu şekilde kesilen hayvanı da ifade eder.”⁹⁸

Anadolu’da kurban kelimesi öncelikli olarak kamerî senenin son ayı olan Zilhiccenin 10’unda başlayan ve 4 gün boyunca devam eden, Müslümanların dinî bayramlarından birisi olan kurban bayramı günlerinde veya adak olarak kesilen hayvanlar⁹⁹ anlamında kullanılmakla beraber mecaz olarak da farklı amaçlarla, çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Âşık Veysel türkülerinde kurban motifi/unsuru aşağıdaki şekillerde işlenmiştir.

*İsterdim hayatta düşmanla savaş / Milletime kurban olaydı bu baş / Nasip değil imiş şehitlik kardaş / İmanım niyetim bana kafidir.*¹⁰⁰

*Sen keklük ol Veysel çalı / Gel saklasın seni dalı / Yolunda kurban olmalı / Tur-nam senin sunam senin.*¹⁰¹

“Kurban” tabiri türkülerde gerçek anlamıyla yani ibadet için kesilen hayvan anlamında kullanıldığı gibi birçok durumda da bir ideale veya sevgiliye kavuşmak için kişinin her türlü fedakârlıkta bulunmasını ifade etmek maksadıyla mecazen kullanılmaktadır.¹⁰² Âşık Veysel’in ilk türküsünde; kişinin inan-

⁹⁷ İbrahim Mustafa vd. “ق ر ب”, *el-Mu’cemu’l-Vasît* (Kahire: Mektebetu’s-Şurûku’d-Düveliyeye, 1425/2004), 723.

⁹⁸ Komisyon, *İlmihal*, 2/2-3; Ali Bardakoğlu, “Kurban (İslâm’da Kurban)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/436-440; Ahmet Güç, “Kurban”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/433-435.

⁹⁹ Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsûlî, *el-İhtiyâr li-ta’lîl’l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1998), 1/172; 5/18.

¹⁰⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 264.

¹⁰¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 160.

¹⁰² Tacetdin Bıyık, *Harput Türkülerinde Dinî Unsurlar* (Bursa: Emin Yayınları, 2021), 85-92.

cı, amacı ve sevdiği uğruna yapabileceği en büyük fedakârlık olan canından geçmek yani ölmek için “kurban olmak” tabiri kullanılmıştır. Bu türküde ozan milleti için savaşır, can vermeyi, şehit olmayı arzulamaktadır. Bu arzusu gerçekleşmemiş olsa da en azından bu düşünceye, bu imana sahip olmasıyla yetinip, gururlanmaktadır. İkinci türküde ise “turnam” diye hitap ettiği sevdiğinin yolunda canından bile geçebileceğini ifade etmek için kurban tabirini kullanmıştır.

1.10. Dua, Beddua

Arapça kökenli olup çoğulu “ed’iye” olan dua, “kulun bütün benliğiyle Allah Teâlâ’ya yalvarmasını, ondan dilek ve istekte bulunmasını ifade eder.¹⁰³ Allah’tan (c.c.) talep edilen şey kişinin kendisi için olabileceği gibi bir başkası veya başkaları için de olabilmektedir. Kişi duasında hem kendisi hem de başkası için iyi, güzel, hayır olan şeyleri isteyebileceği gibi -özellikle başkası için- şer, kötü, olumsuz şeyleri de isteyebilmektedir. Türkçede “ilenme, ilenç, kargış” gibi kelimelerle de ifade edilen “beddua”, “birisini hakkında kötülük isteme, onun kötü duruma düşmesini arzu etme” anlamındadır.¹⁰⁴

Âşık Veysel türkülerinde dua mefhumuna şu dizelerde rastlanılmaktadır:

...Toprağa bakarsam *dua alırım... / Dileğin varsa iste Allah’tan...*¹⁰⁵

“Kara Toprak” isimli türküde yer alan bu dizelerde toprağa bakmanın yani çalışmanın önemi dile getirilerek toprağın duasının alınacağını, bir yerde onun hoşnutluğunu kazanmak suretiyle hem mesut olunabileceği hem de kazanç elde edilebileceği sonucuna varılmaktadır. Kişinin arzularına ulaşmak için Allah’a dua etmesi istenmekte, duanın kabul edildiğinin göstergesinin yani Allah’ın cömertliğinin de yine toprak vasıtasıyla elde edilecek ürünlerde görüleceği belirtilmektedir.

Veysel’in türkülerinde beddualara da rastlanılmaktadır.

*Parça parça olsun paramı çalan... / ...Alanların iki göziün kör olsun...*¹⁰⁶

¹⁰³ Mustafa vd., “ا ع د”, *el-Mu’cemu’l-Vasîf*, 286.

¹⁰⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, “دعاء”, 610; *Güncel Türkçe Sözlük*, “Beddua” (Erişim 06 Temmuz 2023).

¹⁰⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 146.

Parasını çalan hırsız için yaptığı beddualarda Veysel, onun parça parça olmasını aynı zamanda iki gözünün kör olmasını istemektedir. Doğrudan beddua olmasa da muhatabı için olumsuz şeylerin arzu edildiği durumlar da söz konusudur.

*Parça parça etsem seni... / ... Seni Cehennem'e sürsem...*¹⁰⁷

*...Lal olsun dillerin söyleme ya da...*¹⁰⁸

Veysel bu türkülerde, Kızılırmak'ı parça parça etmek, onu cehenneme göndermek istemektedir. Sazına hitaben söylediği türküde ise onun dillerinin lâl olmasını arzu etmektedir.

1.11. Şehitlik, Gazilik

İslâm'a göre, Allah yolunda savaşarak bu uğurda canını verenlere şehit, savaştan canlı olarak kurtulanlara da gazi denmektedir. Allah katında en yüce mertebeye sahip olup en büyük mükâfatlarla ödüllendirilecek olan grup şehitlerdir. Hem Kur'ân'ın hem de Türk Milleti'nin inancında gazilik de Allah ve insanlar nezdinde övgüye, saygıya ve mükâfata layık olan bir mertebedir.¹⁰⁹

Âşık Veysel, türkülerinde, Türkiye'de yaşayan farklı ırklardan milletlerin hepsinin ülke savunmasında beraberce savaşmış beraberce şehit veya gazi olduklarını dile getirmektedir. Ozan, Hz. Âdem'in insanlığın ilk babası olması itibarıyla aslında ırkı ne olursa olsun herkesin kardeşliğine vurgu yaparak kendisinin de vatan, millet uğruna düşmanla savaşmış şehit olmayı arzuladığını ifade etmektedir. O, bu arzusuna ulaşmanın nasip olmadığını ancak bu inanca sahip olmanın da kendisine yeterli geleceğini söylemektedir.

*İsterdim hayatta düşmanla savaş / Milletime kurban olaydı bu baş / Nasip değil imiş şehitlik kardaş / İmanım niyetim bana kâfidir*¹¹⁰

¹⁰⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 237.

¹⁰⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 155.

¹⁰⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 273.

¹⁰⁹ El-Bakara 2/154; Âl-i İmrân 3/157; 169; 170; 171; en-Nisâ 4/69; 74; et-Tevbe 9/52; el-Hac 22/58; Muhammed 47/4; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 1/654.

¹¹⁰ "Bir Küçük *Dünyam* Var İçimde Benim" başlıklı beş kitadan oluşan türkünün diğer sözleri için bkz. Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 264.

Kürd'ü Türk'üyle Çerkez'i / Hep Âdem'in oğlu kızı / Beraberce şehit gazi / Yanlış var nere neresi¹¹¹

1.12. Alevîlik, Sünnîlik

Türkiye'de farklı ırklara mensup insanlar yaşadığı gibi farklı dinlere, mezheplere ve siyasî görüşlere sahip insanlar da bu ülkenin bir vatandaşı olarak yaşamaktadır. Âşık Veysel'in türkülerinde, insanların din, ırk ve mezhep açısından ayrıma tabi tutulmalarının sıklıkla eleştirildiği görülecektir. Ona göre insanların farklılıklarından dolayı ayırım yapmak ikilik çıkarmaktır. İkilik ise insanlara sadece bela getirecektir. Farklılıkları bir kenara koyarak herkesi Allah'ın yarattığının; Hz. Âdem'in insanlığın tek atası olduğu hakikatlerinin hatırlanması gereklidir. Bu düşüncelere sahip olunmasıyla birlik ve beraberlik içerisinde huzurla yaşanabilecektir. Âşık Veysel, belki de kendisinin en fazla muzdarip olduğu konulardan birisi olan Alevî-Sünnî şeklinde insanların birbirlerini eleştirerek ötekileştirmelerini sorgulamaktadır.

Yezit nedir ne Kızılbaş? / Değil miyiz hep bir gardaş? / Bizi yakar bizim ateş / Söndürmektir tek çaresi.

Bu âlemi yaradan bir / Odur külli şeye kadir / Alevî Sünnîlik nedir / Menfaattir var varası.

Veysel sapma sağa sola / Sen Allah'tan birlik dile / İkilikten gelir bela / Dava insanlık davası¹¹²

1.13. Bazı Ahlâkî ve Tasavvufî Değerler

Aşağıda daha çok ahlâkî ve tasavvufî değerlerle alakalı bulunan kelime ve ibarelerin geçtiği türkü dizeleri yer almaktadır.

...Ben babamı sen ustamı unutma... / ...Gizli sırlarımı aşikâr etme...¹¹³

...Veysel faş eyleme sırrımı...¹¹⁴

...Söyle doğrusunu gel inkâr etme...¹¹⁵

¹¹¹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 65.

¹¹² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 66.

¹¹³ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 273, 274.

¹¹⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 96.

...Benim sâdik yârim... / ...Ne bir vefa gördüm... / ...Bunda yalan yoktur herkesler gördü... / ...Bütün kusurlarımı toprak gizliyor...¹¹⁶

Bu dizelerindeki ifadelerinden Âşık Veysel'in sadakate, vefaya büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, büyüklerin ve ustaların unutulmaması; kişi ile dostu arasındaki sırların ve kusurların ifşâ edilmemesi; doğru söyleyip yalandan uzaklaşılması, hakikatin inkâr edilmemesi vb. hususların dile getirildiği görülmektedir.

...Sen altınsın ben tunç muyum?... / ...Sen gümüşsün ben sac mıyım?... / ...Sen balsın da ben çeç miyim? / ...Sen kalemsin ben uç muyum?¹¹⁷

Veysel, "Beni hor görme kardeşim" dizeleriyle başlayan bu türküde yaratılış bakımından insanların birbirleriyle eşit olduğunu belirterek zahirde görünen farklılıkların Allah'ın hikmeti olup onun böyle murat etmesinden kaynaklandığını "Böyle emretmiş Yaradan" şeklinde ifade etmiştir.

O, zaman zaman ahlâkî bozulmalardan serzenişte bulunmuş, insanların hırs ve tamahkârlıktan uzaklaşarak kanaat sahibi olmalarını arzu etmiş; sahiplenilen maddî veya manevî nimetlerle övünülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

...Kalmamış dünyada ehl-i kanaat... / ...İnsanlar içinde çok fesat gördüm...¹¹⁸

...Kurulma sevdiğim güzelim deyin...¹¹⁹

Âşık Veysel türkülerinde bazen sûfiler nezdinde meşhur olup sıklıkla kullarıyla tabirlere de yer verilmiştir.

Yel değdikçe sor ki dallar ne çeker? / Irganır durmaz coşar hû çeker...¹²⁰

"Tarlam sana üç yüz fidan aşlasam" dizesiyle başlayan türküsünde Veysel bir hayalini dile getirir. Boş bir tarlaya üç yüz tane fidan diktiğini, bu fidanların büyüyüp meyve verdiğini, bunun neticesinde tarlada, ağaçlarda, meyvelerde, yapraklarda, oradan geçen yolcularda ve gönüllerde muhteşem bir coşku olu-

¹¹⁵ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 273.

¹¹⁶ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 145-147.

¹¹⁷ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47.

¹¹⁸ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 38.

¹¹⁹ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 119.

¹²⁰ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 177.

şacağını hayal ederek rüzgârın esmesiyle tarlada yetişen ağaçların dallarının sallanması sonucunda ortaya çıkacak sesin de ağaç dallarının yapmış olduğu Allah'ı zikrin (hû çekmek) sesi olduğunu belirtir.

Sûfilerin temel öğretilerinden biri olarak kabul edilen “ölmeden önce ölmek”¹²¹ yani kişinin nefsinin arzuladığı, kötü olarak kabul edilen şeylerin yapılmasının terk edilmesi hususuna da temas eden Veysel bunun Allah'ın bir emri olduğunu ifade etmiştir.

*...Nefsini öldür ölmeden...*¹²²

Âşık Veysel, Ahilik fütüvvetinde çok önemli prensiplerden biri olarak kabul edilen ve Alevî Bektaşî öğretilerine göre dört kapı-kırk makam içerisinde marifet kapısının yedinci (bazı kaynaklarda birinci) makamı olarak gösterilen “edeb” kavramını oluşturan harflerin “ب، د، ا، /e, d, b” insanın el, dil ve bel uzuvlarına işaret ettiği hakikatini hatırlatarak kişinin başına gelen sıkıntıların bu uzuvlarıyla işlediği amellerden kaynaklandığını söylemiştir.¹²³

*Kişi ne çeker dilinden / Hem belinden hem elinden...*¹²⁴

Sonuç

Âşık Veysel'in yaşantısından ve dinî tecrübesinden bağımsız olarak beste ve güftesi kendisine ait olan kırık hava tarzındaki usullü türkülerinin sözlerinde bulunan dinî unsurların incelenmesi neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

¹²¹ Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Mûsâ'nın kavmine hitaben söylediği “Nefislerinizi öldürün!” şeklindeki cümlenin işaret ettiği manalar hususunda müfessirler farklı görüşler beyan etmişlerdir. “Ölmeden önce ölünüz.” şeklindeki hadis olduğu söylenen cümle hakkında *Keşfü'l-Hafâ*'da şu ifadeler yer alır: “İbn Hacer bu sözün hadis olmadığını söyledi. El-Kârî de bunun sûfilere ait bir söz olduğunu ve zarûrî olarak gerçekleşecek olan gerçek ölümle ölmeden evvel nefsin arzuladığı şehvetleri terk ederek ihtiyârî olarak ölünüz, anlamındadır, der.” Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Muhammed el-Cerrâhî el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdîsi 'alâ elsineti'n-nâs*. Thk. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed (Dimeşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs, 1422/2001) 2/346; Bkz. Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/126-127; el-Bakara 2/54.

¹²² Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 47.

¹²³ Korkmaz, *Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, 110-111; 134-135; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 36, 230-231.

¹²⁴ Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*, 66.

Genellikle nasihatçi bir üslupla söylendiği/yazıldığı görülen türkülerde; Allah inancı, peygamberler, kutsal kitaplar, dünya hayatı, ahiret inancı, cennet, cehennem, ölüm, kader, ruhânî/nûranî varlıklar, kurban, dua, beddua, şehitlik, gazilik, mezhepler, vefa, sadakat ve hû çekmek gibi dinî, tasavvufî birçok konu yer almıştır. Namaz, zekât, oruç, hac vb. ameli konular ise hiç yer almamıştır.

Âşık Veysel, söz konusu türkülerinde ehl-i sünnetin inanç esaslarına temas etmiş, bu esaslar hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir. Allah inancı ile alakalı olarak bazen vahdet-i vücud anlayışını dile getiren bazen de şathiye türünde müstakil eserler söylemiştir. Çoğunlukla Allah'ın yaratıcılığı ve idareciliğine teslim olma düşüncesine sahip olarak insanlara bu konuda tavsiyelerde bulunmuştur.

Tarih boyunca Allah tarafından gönderilen dört kutsal kitap ve birçok peygamberin olduğunu ifade eden Veysel, ilk peygamber ve insanlığın atası olarak Hz. Âdem'i, en şerefli peygamber olarak da Hz. Muhammed'i kabul etmektedir.

Kader konusunda ehl-i sünnet inancından biraz daha farklı görüşlere sahip olan ozan, dünyanın idaresinin kader vasıtasıyla gerçekleştiği, aynı zamanda kaderin zalim, belirleyici, düzenleyici ve yegâne karar verici bir kuvvet olduğuna inanmaktadır.

Âşık Veysel'in, melek, hûri, cin ve şeytan gibi duyuyla algılanmayan bazı rûhanî varlıklara inandığı onların varlığını kabul ettiği anlaşılan türkü sözlerinde, cennet ve cehennem konusu da yer almaktadır. Onun inancına göre dünya hayatının son bulmasıyla başlayacak olan ahiret hayatı ile tekrar diriltilecek olan varlıklar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir.

İncelenen türkülerde ozan, İslâm ahlâkının önemli konularına temas etmiş özellikle dünya hayatının geçiciliğine vurgu yaparak ahlâkî erdemlerden taviz vermeden yaşamının, çalışmanın gerekliliğine işaret etmiştir. Dinî olmakla beraber millî bir konu olan şehitlik, gazilik, vatanperverlik gibi hususlar da ozanın türkülerinde yer almıştır.

İslâm inanç ve ahlâkına dair birçok konunun doğrudan veya dolaylı olarak işlendiği türkü sözlerinde; Veysel'in hümanist bir yaklaşımla farklı dinlere, mezheplere veya ırklara mensup insanlar arasında ayırım yaparak bir grubu

diğerinden üstün tutmanın yanlışlığına, birlik olmanın gerekliliğine dikkat çektiği görülmüştür.

Kaynakça

- Acılûnî, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Muhammed el-Cerrâhî. *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdîsi 'alâ elsineti'n-nâs*. 2 Cilt. Thk. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed. Dimeşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadîs, 1422/2001.
- Apaydın, Halil. "Aşık Veysel Şatıroğlunda Dini Tecrübe". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* V/3 (2005).
- Araz, Rıfat. "Aşık Veysel'in Şiirinde Dinî ve Tasavvufî Temayüller. *Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi* 7/68 (Şubat 2008).
- Bakiler, Yavuz Bülent. *Âşık Veysel*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Bardakoğlu, Ali. "Kurban (İslâm'da Kurban)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/436-440. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bıyık, Tacetdin. *Harput Türkülerinde Dinî Unsurlar*. Bursa: Emin Yayınları, 2021.
- Binyazar, Adnan. *Âşık Veysel*. İstanbul: Tel Yayınları, t.y.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. 3. Basım. İstanbul: Anka Yayınları, 2005.
- Cömert, Eray. *Millî Kültür Taşıyıcılığında Usta Malı Çalıp Söyleme Geleneği Temsilcisi Olarak Âşık Veysel*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Çerkezoğlu, Esra. *Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Şiirlerinde Din ve Dindarlık*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. 4. Basım. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1994.
- Güç, Ahmet. "Kurban". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/433-435. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 03 Temmuz 2023. <https://sozluk.gov.tr>

- Gürçay, Serdar. "Âşık Veysel'in Senlik Benlik Nedir Bırak Şiiri Yolojik Eleştiri Edebiyat Kuramı Açısından İncelenmesi". *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi* 2/3 (2016).
- Gürkan, Salime Leyla. "Ölüm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/32-33. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Harman, Ömer Faruk. "İsâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/465-472. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. "Süleyman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/56-60. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İbnü'l-Esir, Mecdüddin. *en-Nihâye fî ğaribi'l-hadîs ve'l-eser*. Thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî ve Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1963.
- Kaptan, Zekeriya - Yurduşen, Yasemin. "Âşık Edebiyatı Halk Şiirindeki Eğitsel ve Öğretisel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği)". *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2013).
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Kılavuz, A. Saim. *İslâm Akaidi ve Kelâm'a Giriş*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993.
- Koca, Salim. "Türkler ve İslâmiyet". *Erdem*. 8/22 (Ocak 1996), 263-286.
- Komisyon. *İlmihal*. 2 Cilt. İstanbul: İSAM, 2000.
- Korkmaz, Esat. *Ansiklopedik Alevilik Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*. 2. Basım. İstanbul: Ant Yayınları, 1994.
- Köktürk, Şahin. "Âşık Veysel'de Vahdet-i Vücut Anlayışı". *Turkish Studies* 9/4 (Spring 2014).
- Kubbealtı Lugati*. Erişim 07 Ağustos 2023. <http://lugatim.com>
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîlî'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- Millî Kütüphane Başkanlığı. *Âşık Veysel Bibliyografyası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.

- Mustafa, İbrahim vd. *el-Mu'cemu'l-Vasît*. Kahire: Mektebetu's-Şurûku'd-Düveliyye, 4. Basım, 1425/2004.
- Oy, Aydın. "Âşık Veysel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/6. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Özerverli, M. Sait. "Melek (İslâm İnancında Melek)". 29/40-42. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "Zülkarneyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/564-567. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. 3 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1993.
- Sami, Şemseddin. *Kamus-i Türkî*. Dersaâdet: İkdâm Matbaası, 1318/1901.
- Şahin, M. Süreyya. "Cin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/5-8. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Şatiroğlu, Âşık Veysel. *Dostlar Beni Hatırlasın -Bütün Şiirleri-*. Düz. Ümit Yaşar Oğuzcan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1971.
- Tefazzüli, Ahmed. "Enûşirvân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/255. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Tehânevî, Muhammed Ali. *Keşşâfü işlâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*. nşr. Ali Dahrûc - Abdullah Hâlidî. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996.
- Tikdemir, Hakan. "Âşık Veysel'in Şiirlerinde Dinî Tasavvufi Bir Unsur Olarak Toprak". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 12 (Eylül 2023).
- Topaloğlu, Bekir. "Esmâ-i Hüsnâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/404-418. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Toprak, Burhan. *Yunus Emre Divanı*. 3. Basım. İstanbul: Odunpazarı Belediyesi Yayınları, 2006.
- Tutu, Sıtkı Bahadır. *Âşık Veysel Şatiroğlu (Hayatı, Eserleri ve Müzik Kimliği)*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.

- Tümer, Günay - Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1993.
- Türkülü Yüreklar. "Aşık Veysel: Atatürk'e Ağıt (Ağlayalım Atatürk'e)". *YouTube*. Yayın Tarihi 25 Ekim 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=hNe7Pw-8y7w>
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Kader". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/58-63. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/257-262. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yaylagül, Nilüfer Korkmaz - Kurtaslan, Hazan. "Halk Kültüründe Ömür Söylemi: Âşık Veysel Türküleri Örneği". *Folklor Akademi Dergisi* 5/3 (2022).
- Yılmaz, Sabri - Çalkan, Ramazan. "Duygu ve Düşüncelerin Dili Türküler Üzerinden Anadolu Halkının Kader Algısı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11/60 (2018), 1328-1338.